

М. М. Коцур,
адвокат, об'єднання адвокатів

УДК 340.15(47+57):343.57"1999/2005"
DOI 10.37749/2308-9636-2020-6(210)-5

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ (1999—2005 рр.)

У статті розглянуто зміст нормативно-правових актів, прийнятих в Україні, спрямованих на боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів. Показано, що на їх основні положення вплинули міжнародні документи, ратифіковані Україною та необхідність забезпечення протидії їх розповсюдженню шляхом встановлення правил реалізації, зберігання, торгівлі та виписки рецептів. Розглянуто основні положення Розділу XIII КК України 2001 р., проведена оцінка структури, мір відповідальності, суворість норм та наявність додаткових покарань.

Ключові слова: наркотичні засоби, Кримінальний Кодекс, Національна програма, нормативно-правові акти, міри відповідальності.

Актуальність теми дослідження обумовлена масовим розповсюдженням наркотичних засобів, яка становить загрозу національній безпеці, суспільству, здоров'ю громадян. На сьогодні в Україні склалася вкрай негативна ситуація, пов'язана із загальним зростанням споживачів наркотиків та збільшенням неповолітніх наркоманів. Одночасно з цим, зростає загальна кількість злочинів та їх число, пов'язане з незаконним обігом наркотичних засобів. Так, у 1997 р. в Україні було зареєстровано 56 тис. наркоманів, у 2000 р. — 112 тис., у 2008 р. — 179 тис., а станом на 2020 р. за різними оцінками, нараховується більше ніж 200 тис. наркозалежних осіб. Такий стан речей пов'язаний із загальною кризою, яка охопила країну, висо-

ким рівнем безробіття, який серед молоді сягає 11—15%, згортанням програм соціальної підтримки та реабілітації наркозалежних осіб.

З метою вирішення даної проблеми необхідно звернутися до історичного досвіду, накопиченого в різні історичні часи. З цієї точки зору, інтерес до періоду 1995—2005 рр. є не випадковим, з тої причини, що саме у цьому часовому інтервалі проходив процес формування законодавства у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів.

Аналіз публікацій показує, що питання боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів у цей історичний період розглядалися у працях М. М. Андреева, О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. В. Василевича, М. Г. Вербен-

ського, О. П. Гороха, Р. Р. Грень, І. М. Даньшина, Л. В. Дороша, В. П. Ємельянова, А. П. Закалюк, Є. М. Карпенко, О. В. Кириченко, А. А. Музики, Д. Й. Никифорчука, М. А. Погорецького, Ю. Г. Пономаренко, М. Л. Прохорової, В. Г. Пшеничного, Л. В. Раєцької, Е. В. Расюка, А. В. Савченко, В. М. Смітінко, В. А. Тимошенка, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюка, М. С. Хруппа та ін. Незважаючи на наявність цих досліджень, прийнятих у цій сфері нормативно-правових актів, повної картини історичної динаміки створено не було, і тому дане питання потребує свого подальшого розгляду.

Метою роботи є дослідження особливостей правового регулювання боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів в Україні (1999—2005 рр.).

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що на початок ХХІ ст. припали два процеси: 1) стабілізація діяльності органів державної влади; 2) поширення наркозлочинності. Перший із них був пов'язаний із систематизацією та впорядкуванням органів державної влади, управління і діяльності підприємств, організацій та установ. Другий процес мав негативну спря-

ліку, зросла більш ніж утричі, а від передозування — майже у чотири рази [1, с. 137]. Одночасно з цим, на територію України почали потрапляти нові наркотичні засоби, що було пов'язано з використанням території України в якості транзиту цих небезпечних речовин.

З метою упорядкування процесу притягнення до відповідальності осіб, які займалися незаконним обігом наркотичних засобів 6.05.2000 р. була прийнята Постанова Кабміну «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів». В основу даного документа був покладений принцип, який знайшов відображення в Єдиній Конвенції «Про наркотичні засоби» 1961 р., зміст якої полягав у ідентифікації наркотичних речовин. В якості критерію використовувався ступінь їх небезпечності та негативного впливу на здоров'я людей шляхом поділу на градації, на підставі яких сформовано чотири списки, які увійшли до Додатку до Конвенції 1961 р.

Виходячи з цього, до змісту Постанови також увійшов перелік таких небезпечних речовин, який складався з чотирьох таблиць, до кожної з яких входила різна кількість списків (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів

Таблиця I	Список № 1. Особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено Список № 2. Особливо небезпечні психотропні речовини, обіг яких заборонено Список № 3. Рослини, які містять наркотичні засоби та психотропні речовини і обіг яких допускається для промислових цілей
Таблиця II	Список № 1. Наркотичні засоби, обіг яких обмежено Список № 2. Психотропні речовини, обіг яких обмежено
Таблиця III	Список № 1. Наркотичні засоби, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю Список № 2. Психотропні речовини, обіг яких обмежено і стосовно яких допускаються виключення деяких заходів контролю
Таблиця IV	Список № 1. Прекурсори, обіг яких обмежено і стосовно яких встановлюються заходи контролю Список № 2 Прекурсори, стосовно яких встановлюються заходи контролю

мованість у вигляді зростання кримінальної активності у багатьох областях України, місті Київ, Одесі та Севастополі. Згідно з даними А. С. Політової, за останні 10 років кількість смертей серед осіб, які перебували на наркотичному об-

Так, до Таблиці I увійшло три списки, два з яких включають особливо небезпечні наркотичні засоби та психотропні речовини, обіг яких заборонений на території України, наприклад, героїн, ацетилфентаніл, опій, кетобемідон. Враховуючи

те, що на території України зростає значна кількість рослин, які містять сильнодіючі речовини, їх назви увійшли до списку № 3, згідно з яким допускається їх обіг виключно для промислових цілей (табл. 1). До їх числа відносяться: рослини виду мак снотворний; рослини роду коноплі. У свою чергу до Таблиці II увійшли Список № 1 та Список № 2, які складаються з наркотичних засобів, психотропних речовин, обіг яких обмежений на території України. До змісту Таблиці III увійшли Список № 1 та Список № 2, які включають небезпечні речовини, обіг яких обмежений, але допускається їх використання у наукових цілях та виробництві ліків з одночасним проведенням заходів контролю. До Таблиці IV увійшли два Списки, в яких перераховуються прекурсори, обіг яких є обмеженим і стосовно яких встановлюються заходи контролю з боку держави.

Розгляд змісту українського документа показує, що текст акта в порівнянні з Єдиною конвенцією 1961 р. є значно більш складним для практичного використання, що ускладнює залучення цієї інформації слідчими, оперативними

на визначена добова доза (ВДД) споживання наркотичних засобів, на підставі якої введено три градації: а) невелика; б) велика; в) особливо велика. Так, до невеликих розмірів віднесені ті, що не перевищують 10 ВДД, великі розміри в межах від 100 до 1000 ВДД, а особливо великі, ті, які перевищують 1000 ВДД. Наприклад, стосовно героїну перша градація складає 0,005 г; друга — від 1,0 г до 10,0 г; третя — 10,0 г і більше, для кокаїну відповідно: до 0,02 г; від 1,0 г до 15,0 г; від 15,0 г і більше. Залежно від цих розмірів встановлюються ознаки злочинів, а також міри кримінального або адміністративного покарання. Згідно з п. 5 постанови розміри наркотичних засобів рослинного походження у вигляді екстрактів, витяжок, відварів, інших рідин розраховуються на підставі методики кримінологічних досліджень у перерахунку на суху речовину.

З метою проведення порівняльного аналізу значень ВДД, які застосовуються в Україні, доцільно провести їх компаративний аналіз у порівнянні з обсягами, які застосовуються в інших країнах (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз значень розмірів наркотичних засобів у різних країн світу

Вид наркотику	Україна	Росія	Німеччина	Кіпр	Португалія
Героїн	від 0,005 г	0,5 г	1—2 г	0,5 г	1 г
Кокаїн	від 0,02 г	0,5 г	1—2 г	10 г	2 г
Канабіс	від 5 г	6 г	6—14 г	30 г	25 г
Амфетаміни	від 0,15 г	0,2 г	3 г	20 г	1 г

співробітниками, адвокатами та працівниками медичних установ.

При встановленні ознак злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних речовин, основним класифікатором є обсяг наркотичних, психотропних речовин і прекурсорів. З метою систематизації такої інформації, 01.08.2000 р. МОЗ України видало Наказ «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу». В основу такої градації покладе-

Розгляд зібраної інформації показує, що законодавство України достатньо суворо регламентує розмір ВДД у порівнянні з іншими країнами. Наприклад, в Україні значення ВДД для кокаїну складає 0,02 г, в Росії майже в два рази більше — 0,5 г, у Німеччині — 0,2 г, у Кіпрі — 10 г. Подібна тенденція зберігається при розгляді значень ВДД, які встановлені щодо героїну, амфетаміну та канабісу, на прикладі якого можна дослідити суттєву різницю майже в шість разів між Україною та Кіпром. В цілому значення ВДД українських нор-

мативно-правових актів значно не співпадають з показниками країн ЄС та Росії, що свідчить про неврахування світового досвіду боротьби з наркозлочинністю. При розгляді даного питання необхідно звернути увагу, що у 2001 р. уряд Португалії провів новий курс боротьби з наркоманією шляхом декриміналізації вживання деяких видів наркотиків, результатом чого стало зменшення смертей від передозування з 400 до 290 осіб на рік.

З 1996 р. почала діяти нова Конституція України, норми якої мали пріоритетне значення для розвитку кримінального законодавства. Ця обставина, по-перше, потребувала закріплення у Кримінальному Кодексі України конституційних положень щодо необхідності охорони, захисту особистих прав і свобод, а також інтересів суспільства та держави. По-друге, необхідність перегляду кримінального законодавства була пов'язана з тим, що воно продовжувало базуватися на нормах КК УРСР 1960 р. До змісту КК України, прийнятого 5 квітня 2001 р., увійшло 20 статей, присвячених кримінальній відповідальності у сфері незаконного обігу наркотичних речовин. Інтерес викликає те, що у КК УСРР 1927 р. такі злочини регламентувалися в одній статті — ст. 134 Глави V «Господарські злочини». У КК УРСР 1960 р. даному питанню було присвячено три статті,

тання коштів; незаконне виробництво; викрадення наркотичних засобів; посів; викрадення; схилення до вживання наркотичних засобів; організація місць незаконного вживання наркотичних засобів та ін. Як вказує В. В. Корольчук, найбільша кількість злочинів припадає на ст. 309 «Незаконне виробництво, виготовлення, зберігання наркотичних засобів без мети збуту» — 55,3% від загальної кількості злочинів [2, с. 171].

З метою порівняння вкажемо, що у КК УРСР 1960 р. кількість статей, присвячених відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів, становила три, а до складу злочинів відносилися: контрабанда, виготовлення та збут, а також вирощування наркомістких рослин. На підставі цих даних можна зробити висновок стосовно того, що за 40 років між датами прийняття цих кодифікованих актів суттєво збільшилася кількість статей та склад злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів. Дослідження побудови Розділу XIII проводилося шляхом розгляду структури кожної з 20 статей за наступними критеріями: кількість частин, наявність приміток, максимальні та додаткові покарання. Для вирішення першого з цих завдань по кожній зі статей КК України проводилися розрахунки кількості частин, які були систематизовані у вигляді табл. 3.

Таблиця 3

Розподілення кількості частин в статтях КК України 2001 р.

Кількість частин	5	4	3	2	1
Кількість статей	1	4	5	8	2

які увійшли до змісту Глави I «Злочини проти держави» (ст. 70), а ст. 229 та ст. 230 входили до Глави X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я». На відміну від цього у КК України 2001 р. дана група злочинів систематизована у змісті Розділу XIII. Розгляд цих положень показує, що у кодифікованому акті знайшли відображення шістьнадцять складів злочинів: контрабанда; викорис-

Так, згідно з отриманими результатами, найбільшу кількість частин — 5 — має одна стаття — ст. 321, яка встановлює відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнотоксичних речовин або лікарських засобів. Наявність такої кількості частин пов'язана зі значним числом діянь, передбачених цією статтею, за кожне з яких

передбачається конкретна санкція. На додаток до цього, до цієї статті увійшла ч. 5, яка передбачає відмову від кримінального переслідування осіб, які добровільно здали отруйні чи сильнодіючі речовини, або отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби та вказали джерело їх придбання, або сприяли розкриттю таких злочинів. Як вказує Я. В. Ступник, такий підхід є дієвим впливом і потужним правовим стимулом на свідомість і волю особи, яка вчинила злочин [3, с. 73]. Іншим результатом проведених

тих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. На додаток до цього, ще одна примітка увійшла до змісту ст. 323, в якій з'ясовується поняття допінгу, тобто засобів та методів, що входять до переліку заборонених Антидопінговим кодексом Олімпійського руху. З точки зору оцінки суворості кримінальних покарань у розділі XIII КК України 2001 р. доцільно розглянути максимальні терміни покарань, передбачених кожною з 20 статей (табл. 4).

Таблиця 4

Систематизація максимальних термінів покарання
Розділу XIII КК України 2001 р.

Термін	3 р.	5 р.	7 р.	8 р.	10 р.	12 р.	15 р.
Номер статті	ст. 319 ст. 322 ст. 324	ст. 316 ст. 318 ст. 320	ст. 310	ст. 309 ст. 311 ст. 317 ст. 323	ст. 321	ст. 305 ст. 307 ст. 308 ст. 312 ст. 313 ст. 314 ст. 315	т. 306
Загальна кіл-сть ст.	3	3	1	4	1	7	1

розрахунків є встановлення факту того, що по дві частини мають одинадцять статей, одну частину — дві даного розділу (табл. 3). Тобто абсолютна більшість статей цього розділу відрізняється незначною складністю своєї структури. Наступним критерієм дослідження змісту КК 2001 р. є наявність приміток. Примітки до статей допускаються у виняткових випадках, якщо відповідне положення не можна викласти в тексті статті без порушення цілісності його змісту. У змісті даного розділу примітки мають ст. 305, 306, 323. При цьому примітка у ст. 305 присвячена дуже важливому питанню — встановленню змісту понять великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, які визначаються наказами, методичними вказівками, інструкціями, виданими МОЗ України.

Інша стаття, до якої увійшла примітка — ст. 306, в її змісті роз'яснюється поняття великого розміру коштів, здобу-

Розгляд отриманих даних показує, що найбільш сувора міра покарання у виді позбавлення волі на строк до 15 років передбачена ч. 2 ст. 306, яка регламентує відповідальність за розміщення коштів від незаконного обігу наркотичних засобів у банках або інших структурах, скоєне за попередньою змовою групи осіб, або повторно, або у великих розмірах. Згідно з проведеними розрахунками, найбільша кількість статей — сім — Розділу XIII передбачає максимальне покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років (табл. 4). До їх змісту увійшли злочини, пов'язані з контрабандою, незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, пересиланням, викраденням, привласненням, незаконним введенням в організм людини таких засобів, а також схилення до їх вживання. Наступне за тяжкістю покарання, з максимальним терміном позбавлення волі — 8 років, передбачене у п'яти статтях даного розділу. До диспозиції

цих статей входить незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення або пересилання, організація або утримання місць для незаконного вживання чи виробництво таких засобів. Найбільш м'які покарання з максимальним терміном обмеження волі до 3 років, передбачені в статтях 319, 322, 324, в яких регламентується відповідальність за незаконну видачу рецептів на право придбання таких засобів, порушення правил їх обігу, спонукання неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів.

Важливим критерієм відповідальності за злочини у КК України 2001 р. є використання додаткових покарань. Під цим терміном розуміється покарання, яке у випадках та порядку, передбачених КК України, додається до основного покарання за той чи інший злочин, яке не може самостійно застосовуватися. Функція додаткових покарань полягає в обтяженні основного покарання з урахуванням характеру суспільної небезпеки злочину, а також особи, яка його вчинила. У змісті Розділу XIII додаткове покарання у виді конфіскації майна входило до семи статей — 305, 306, 307, 308, 311, 312, 313, а додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю входило до чотирьох статей — 306, 312, 319, 320. Характерною особливістю кодексу є наявність статей, в яких передбачено два види додаткових покарань — конфіскація майна та право обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, до яких відносяться статті 306, 312.

У практиці використання наркотиків часто виникають ситуації, коли потрібно застосовувати ці речовини в якості ветеринарних препаратів та проведення профілактики хвороб тварин. З метою попередження незаконного обігу наркотичних препаратів, 23.07.2001 р. Державний Департамент ветеринарної медицини видав Наказ «Про затвердження правил реалізації ветеринарних медикаментів і препаратів». Нормативно-правовий акт складався з шести розділів та п'ятдесяти пунктів. З точки зору запобігання злочи-

нів, пов'язаних із наркотичними речовинами, до змісту документа увійшов п. 1.2, згідно з яким встановлюються умови здійснення роздрібною та оптовою реалізації ветеринарних медикаментів та препаратів. Суб'єкти господарювання повинні забезпечити всі умови здійснення торговельної діяльності, які включають вимоги до стану приміщень, відповідність санітарно-епідеміологічним нормам, а також охорону лікарських препаратів та наркотичних засобів. При цьому у випадках зберігання отруйних, наркотичних, імунобіологічних препаратів повинні бути забезпечені особливі умови їх зберігання, тобто певні температурні режими та відповідність нормам пожежної безпеки. При цьому категорично забороняється при здійсненні роздрібною торгівлі реалізація отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів без рецепта лікаря або фельдшера ветеринарної медицини. Інтерес викликає те, що облік отруйних, сильнодіючих лікарських засобів ветеринарної медицини здійснюється на підставі інструкції, затвердженої 04.08.1967 р. Міністерством сільського господарства СРСР, яка потребує свого перегляду.

Суспільно-політична ситуація, яка склалася на початок ХХІ ст., призвела до необхідності захистити життєво важливі інтереси України з причини розширення спектра загроз, а також забезпечити заходи з їх виявлення та запобігання у сфері боротьби зі злочинністю, корупцією та інших сферах життя країни. З метою вирішення даного завдання, 19 червня 2003 р. був прийнятий ЗУ «Про основи національної безпеки України», який містив концептуальні підходи до комплексного перегляду законодавства України з даного комплексу питань. Документ складався з 12 статей, до змісту яких увійшов термінологічний апарат, об'єкти та суб'єкти національної безпеки, принципи, пріоритети та перелік реальних та потенційних загроз. Згідно зі ст. 2 правову основу національної безпеки України становлять Конституція, законодавчі акти, міжнародні договори, а також інші нормативно-правові акти. Питання боротьби з наркотичними засобами знайшли відображення у

ст. 7 «Загрози національним інтересам і національній безпеці України». Так, серед основних загроз у сфері державної безпеки вказується на необхідність протидії незаконного ввезення в країну наркотичних засобів. У свою чергу ст. 10 вказує, що основними функціями суб'єктів забезпечення національної безпеки є прогнозування та виявлення різного виду загроз дестабілізуючих чинників, до числа яких відноситься незаконне вживання та розповсюдження наркотичних засобів. Розгляд даного документа показує, що незважаючи на важливість даного акта, більшість його положень має декларативний, а не нормативно-правовий, чітко визначений характер.

Враховуючи необхідність продовження заходів, які передбачалися у «Національній програмі протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994—1997 роки» 4 червня 2003 р. була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003—2010 роки». Як вказує І. Р. Шинкаренко, підготовка даної програми обумовлена світовою практикою, згідно з якою протидія наркозлочинності повинна ґрунтуватися на загальнодержавній системі та науковому забезпеченні комплексу запланованих заходів [4, с. 194].

Документ складався з п'яти розділів та додатків, в яких містилися орієнтовні розрахунки обсягів фінансування заходів щодо посилення боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. У розділі I «Загальні положення» сформовано цілі програми, приведена оцінка тої критичної ситуації, яка склалася в країні, звернено увагу на відсутність чіткого механізму надання допомоги громадянам з метою недопущення розповсюдження наркотичних речовин. Вказувалося на постійне збільшення обсягів контрабандного надходження цих небезпечних речовин, констатувався факт перебудови нелегального ринку наркотиків шляхом появи високонцентрованого опію, кокаїну, героїну, синтетичних наркотичних

засобів. У розділі II викладено етапи реалізації програми: перший (2003—2005 рр.); другий (2006—2010 рр.). На першому з них планувалося вдосконалення нормативно-правової бази в цій сфері, проведення моніторингу механізму міжвідомчого співробітництва шляхом обміну інформацією, досвідом, проведення суспільних заходів. Значна увага приділялася проведенню заходів превентивного характеру щодо виховання, освіти, раннього втручання, консультування, лікування, реабілітації наркозалежних осіб. На другому етапі ставилося завдання з інтеграції України у європейський інформаційний простір, впровадження науково-технічних розробок щодо медико-соціального та економічного розв'язання проблеми, скорочення попиту на наркотичні речовини. На додаток до цього, документ регламентував забезпечення функціонування та розвиток мережі спеціальних виховних закладів для дітей і підлітків, підготовку та видання спеціальних посібників, впровадження навчальних програм антинаркотичного змісту в навчальних закладах. У розділі III «Очікувані результати» ставилося завдання з формування у суспільстві негативного ставлення до наркоманії та підвищення ефективності існуючого механізму боротьби з цим небезпечним явищем. В цілому планувалося створення цілісної системи взаємодії державних органів, підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань у сфері боротьби з наркоманією та здійснення превентивних заходів на національному та міждержавному рівні.

Компаративний аналіз цих двох програм показує, що друга з них 2003 р. значно перевищувала за своїм обсягом програму 1993 р., оскільки загальна кількість знаків складала у першій 14335 зн., у другій — 40714 зн., тобто була більшою майже у 2,8 рази. На думку Є. О. Гладкової, дана програма повинна була частково компенсувати процес ослаблення соціального контролю за наркозлочинністю, протидіяти тіньовій складовій та зменшити поширення цих небезпечних речовин у середовищі неповнолітніх та молоді [5, с. 62].

Одним із шляхів потрапляння наркотичних засобів на чорний ринок є порушення умов виготовлення та зберігання наркотичних речовин в аптечній мережі. З метою вирішення цього завдання, 15.12.2004 р. МОЗ України прийняв Наказ «Про затвердження Правил виробництва (виготовлення) лікарських засобів в умовах аптеки», який містив 9 розділів та додатки. Згідно з даним документом визначалися основні вимоги до виробництва, виготовлення, зберігання лікарських засобів в аптеках. Згідно з п. 6.1 «Письмовий контроль» встановлювалася необхідність запису в паспорті контролю стосовно використання напівфабрикатів, концентратів, інгредієнтів лікарських засобів. У випадках, коли до складу лікарської формули входять отруйні речовини, наркотичні та психотропні засоби, нормативно-правовий акт регламентував їх предметно-кількісний облік та відповідний запис у рецепті. Як вказується у п. 6.1.3, запис у паспорті письмового контролю повинен відображати технологію виробництва та бути записаний латинською мовою. Якщо до складу лікарської формули входять отруйні речовини, наркотичні і психотропні лікарські засоби та ті, що підлягають предметно-кількісному обліку, то письмовий контроль заповнюється тільки на зворотному боці рецепта. В свою чергу, пп. 6.4.2 встановлював необхідність проведення перевірок фасовки внутрішньо-аптечної заготовки речовин, до складу яких входять отруйні, наркотичні чи психотропні лікарські засоби. На додаток до цього, такі речовини підлягали ідентифікації та кількісному аналізу, результати яких обов'язково повинні рєструватися в журналах суворого обліку.

Підвищення попиту на наркотичні засоби, високі надприбутки, зумовило в якості їх отримання, на думку А. Є. Фоменко, використання аптечної мережі [6, с. 161]. Виходячи з цього, 17 листопада 2004 р. КМ України прийняв Постанову «Про затвердження Правил торгівлі лікарськими засобами в аптечних закладах». Документ складався з 34 пунктів, в яких регламентувалися питання умов та здійснення торгівлі лікар-

ськими засобами в аптечних закладах та у будь-яких підприємствах з оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами. Згідно з п. 13, аптечні склади, бази повинні забезпечити наявність окремих площ або приміщень, де зберігаються сильнодіючі, отруйні, наркотичні препарати, окремі види рослин та інша сировина, яка може бути використана у виготовленні цих небезпечних речовин. Як вказується у п. 16, поставки таких засобів обов'язково супроводжуються документами, в яких вказується дата їх продажу чи придбання, назва та лікарська форма, назва та адреса виробника, покупця із зазначенням реквізитів, ліцензій. У випадках, коли наркотичні речовини потрапляють до аптек, адміністрація закладів повинна забезпечити наявність металеві шафи для зберігання таких речовин, підключення її до сигналізації та забезпечення необхідної охорони.

На практиці достатньо часто виникали випадки, коли злочинці використовували підроблені рецепти та бланки на наркотичні та психотропні речовини. Виходячи з цього, 19.07.2005 р. МОЗ України видало Наказ «Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і виробі медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків». Згідно з даним документом будь-які рецепти на лікарські засоби та виробі, у тому числі на наркотичні речовини, відносяться до документів суворої звітності, які вимагають спеціальної печатки, що завіряє підпис лікаря. Електронні рецепти на такі засоби підписуються електронним цифровим підписом з використанням посиленого сертифіката відкритого ключа, за допомогою надійного засобу електронного контролю. Згідно з п. 11, рецептурні лікарські засоби, що містять наркотичні, психотропні речовини та прекурсори, виписуються медичними працівниками на рецептурних бланках Ф-1. Даний нормативно-правовий акт забороняє виписувати в одному

рецепти комбіновані лікарські засоби, у складі яких є наркотичні, психотропні речовини та прекурсори, обсяг яких значно перевищує граничнодопустиму кількість, зазначену в додатках до цих правил. В цілому даний документ значно обмежив можливість отримання наркотичних речовин шляхом підробки чи виписування рецептів на значні обсяги таких речовин.

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Протягом періоду 1999—2005 рр. була прийнята значна кількість різних нормативно-правових актів, спрямованих на протидію незаконного обігу наркотичних засобів: Кримінальний Кодекс України 2001 р., Національні Програми, Постанови Кабінету Міністрів України, накази МОЗ та Міністерства сільського господарства України.

2. Особливістю КК України 2001 р. була систематизація норм, присвячених кримінальній відповідальності у цій сфері в Розділі XIII, до змісту цього розділу увійшло двадцять статей, що різнилися

за кількістю частин, наявністю приміток та додатковими покараннями.

3. Національні програми вирішували питання реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом цих небезпечних речовин, встановлювали необхідність удосконалення нормативно-правової бази, обміну інформацією, досвідом, лікування та реабілітації наркозалежних осіб.

4. Постанови Кабінету Міністрів України вирішували важливе питання щодо переліку наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, які були систематизовані у вигляді чотирьох таблиць і дев'яти списків, а також встановлювали правила торгівлі, виробництва, виготовлення та видачі лікарських засобів, до складу яких входили ці небезпечні речовини.

5. Накази МОЗ України встановлювали порядок виписки рецептів, відпуску нарковмісних лікарських препаратів, регламентували таблиці розподілу розмірів наркотичних засобів, а також порядок охорони, контролю та зберігання цих небезпечних речовин.

Список використаної літератури

1. Політова А. С. Сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні // Правовий часопис Донбасу. 2018 (64). № 3. С. 136—145.
2. Корольчук В. В. Запобігання транснаціональній злочинній діяльності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 168—179.
3. Ступник Я. В., Коштура А. В. Антинаркотичне законодавство в світлі трансформації політики протидії наркозлочинності // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Права. Випуск 31. 2015. С. 70—74.
4. Шинкаренко І. Р. Проблеми наукового забезпечення державної політики у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. 2018. Спеціальний випуск № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». С. 190—198.
5. Гладкова Є. О. Особливості феномену наркозлочинності в Україні в сучасних умовах // Вісник кримінологічної асоціації України. 2019. № 1(20). С. 56—65.
6. Фоменко А. Є. Чинники, які сприяють наркозлочинності, та деякі напрями превентивної діяльності правоохоронних органів // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. 2018. Спеціальний випуск № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». С. 159—163.

References

1. Politova A. S. The current state of combating drug crime in Ukraine // Legal Journal of Donbass. 2018 (64). № 3. P. 136—145.
2. Korolchuk V. V. Prevention of transnational criminal activity in the field of drug trafficking // Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs. 2013. № 2. P. 168—179.

3. Stupnik Y. V., Kostura A. V. Anti-drug legislation in the light of the transformation of the policy to combat drug crime // Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series. Issue 31. 2015. P. 70—74.

4. Shinkarenko I. R. Problems of scientific support of state policy in the field of combating illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors // Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs: Scientific Journal. 2018. Special issue № 1 (91) «Countering drug crime in Ukraine and in the world: problems and ways to solve them». P. 190—198.

5. Gladkova E. A. Features of the phenomenon of drug crime in Ukraine in modern conditions // Bulletin of the Criminological Association of Ukraine. 2019. № 1 (20). P. 56—65.

6. Fomenko A. E. Factors that contribute to drug crime, and some areas of preventive activities of law enforcement agencies // Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs: Scientific Journal. 2018. Special issue № 1 (91) «Countering drug crime in Ukraine and in the world: problems and ways to solve them». P. 159—163.

Коцур Н. Н. Особенности правового регулирования борьбы с незаконным оборотом наркотических средств в Украине (1999—2005 гг.).

В статье рассмотрено содержание нормативно-правовых актов, принятых в Украине, направленных на борьбу с незаконным оборотом наркотических средств. Показано, что на их основные положения повлияли международные документы, ратифицированные Украиной и необходимость обеспечения противодействия их распространению путем установления правил реализации, хранения, торговли и выписки рецептов. Рассмотрены основные положения раздела XIII УК Украины 2001 г. Проведена оценка структуры, мер ответственности, строгость норм и наличие дополнительных наказаний.

Ключевые слова: наркотические средства, Уголовный Кодекс, Национальная программа, нормативно-правовые акты, меры ответственности.

Kotsur M. M. Features of the legal regulation of the fight against drug trafficking in Ukraine (1999—2005).

The article considers contents of regulatory legal acts adopted in Ukraine, aimed at combating illicit trafficking in narcotic drugs. It is shown that key aspects of them influenced by the international documents ratified by Ukraine and the need to ensure that counter their proliferation, by establishing rules of implementation, storage, trade and prescription. Describes the main provisions of Section XIII of the criminal code of Ukraine 2001, the assessment of the structure of liabilities, the strictness of the regulations and additional penalties.

During the period 1999—2005 was adopted a significant number of different legal acts aimed at combating illegal turnover of narcotic drugs: the criminal Code of Ukraine 2001, National Programmes, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, orders of Ministry of health and Ministry of agriculture of Ukraine.

A feature of the criminal code of Ukraine 2001, he was a systematization of the rules on criminal liability in this area in Section XIII, to the contents of this section included twenty articles, differing in the number of parts, with notes and additional punishments.

The national programme addressed the issues of implementation of the state policy in the sphere of struggle with illicit trafficking of these dangerous substances, we have established the necessity of improvement of normative legal base, exchange of information, experiences, treatment and rehabilitation of drug addicts.

Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine has decided an important question regarding the list of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors, which were systematized in the form of four tables and nine lists, and specified rules on trade, production, manufacture and issue of medicines, which included these dangerous substances. Orders MOZ of Ukraine has established the procedure for the prescription, break away narcotic drugs, regulate the allocation table of amounts of narcotic drugs, as well as the order of protection, control, and storage of these dangerous substances.

Key words: drug, criminal Code, the national program, normative-legal acts, penalties.